

TÜRKİYE'DEKİ SURİYE ARAP CUMHURİYETİ VATANDAŞLARININ HUKUKİ ENTEGRASYONUNA DAİR ANA ESASLAR

Hatice Selin PÜRSELİM*

Ülkemizdeki yabancılara dair genel prensipler 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile düzenlenmiştir. YUKK, 10.04.2013 tarihinde onaylanarak 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. YUKK'un amacı, yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir (md. 1). Kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı düzenlemiştir (md. 2).

Yerinden edilme ve vatandaşlığa ilişkin genel kavramlar YUKK'ta ve Vatandaşlık Kanunu'nda yer almaktadır. YUKK mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, geçici koruma yer verirken, 12.06.2009 tarih ve 27256 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5901 sayılı Vatandaşlık Kanunu (TVK) vatandaş,

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, E-posta: hselinpurselim@marmara.edu.tr

yabancı, çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişilerin durumunu (mavi kartlılar) düzenlemektedir.¹

Yabancı kavramını tanımlamak için, öncelikle TVK'da kimlerin Türk vatandaşı olarak nitelendirildiği tespit edilmelidir. TVK md. 3 uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi Türk vatandaşıdır. Bu noktada akla mavi kartlılar gelebilir. Çalışma amacıyla özellikle Almanya, Avusturya, İsviçre, Belçika, Hollanda gibi ülkelere yerleşen Türk vatandaşları bir süre sonra vatandaşlıktan ayrılarak o ülkenin vatandaşlığına geçmiştir. Bu kişiler, TVK'da ayrı bir madde ile korunmaktadır. TVK md. 28 uyarınca doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni alarak Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam edecektir. Bu hususta milli güvenliğe ve kamu düzenine dair hükümler saklıdır. Kanunda bahsedilen hakların kullanılması için mavi kartın ibrazı yeterlidir.

Yabancı kavramına hem TVK hem de YUKK aynı açıklamayla yer vermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiye yabancı denilmektedir (TVK md. 3, YUKK md. 3).

Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilmektedir (YUKK md. 61). Kanun'a göre, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için

¹ Kavramlarla ilgili ayrıca bkz., Özel, Sibel, "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi", *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 37/2, 2018, s. 249; Balkar Bozkurt, Süheyla, "Göç ve İltica Hukukunda Terminoloji Sorunu ve Uluslararası Koruma Statüleri", *Göç, İltica ve Hukuk Sempozyumu*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2018, s. 1 vd.

vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir. İkincil koruma ise YUKK md. 63’te düzenlenmektedir. Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak,

olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

Ülkemizde bulunan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının statüsü ise geçici koruma statüsüdür. Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma² sağlanabilir (YUKK md. 91).

Geçici koruma kapsamında entegrasyona dair ülkemizin gerçekleştirdiği en önemli adımlardan biri şüphesiz ki eğitimidir. Ülkemiz, eğitim çağındaki çocuklar için ivedilikle çözüm bulmaya çalışmış; kamp içi ve kamp harici ayırımı yapmaksızın bu çocukların eğitimini belirli aşamalarla sağlamaya çalışmıştır (Pürselim Arning, 2018, s.134). Eğitim önce bu çocukların kendi dillerinde verilmiş; ancak bir süre sonra çocukların Türkiye’de yaşaması ve hayatını sürdürmesi ışığında farklı bir eğitim süreci izlenmiş; çocukların eğitimi sağlanırken, yaşadıkları travmalar dikkate alınarak kendilerine psiko-sosyal

² Detaylı bilgi için bkz. Özel, Sibel, “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, *YÜHFD*, C.XVII, 2020/2, s. 720.

destek verilmiştir (Pürselim Arning, 2018, s.127 vd.). Eğitim alan çocukların birlikte oyun oynaması, paylaşımlarda bulunması, işbirliği yapabilmesi muhakkak ki kendi gelişimleri için ve entegrasyon süreci için çok önemli bir aşamadır.

6735 sayılı 28.7.2016 tarihli Uluslararası İşgücü Kanunu ve 15.01.2016 tarih ve 29594 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin çalışma hayatlarına dair düzenlemelere yer vermektedir. Çalışma hayatı, geçici koruma altındaki kişinin yaşadığı ülkeye, ekonomik sisteme katkıda bulunması ve çalışma standartlarına uyum göstermesi anlamına gelmektedir.³ Yönetmelik uyarınca, çalışma izni olmayan Suriyeliler Türkiye’de çalışamaz ve çalıştırılmaz. Çalışma izni olmaksızın çalışan geçici koruma statüsündeki yabancılar ile bunları çalıştıranlar hakkında 27.02.2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun ilgili hükümleri uygulanır. Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışması uygun görülen geçici koruma statülü yabancılar verilen çalışma izni muafiyetleri ilgili valiliğe bildirilir. Kanunlarda yalnızca Türk vatandaşları tarafından icrasına izin verilen iş ve meslekler için (örneğin hâkim, noter gibi) yapılan başvurular değerlendirme yapılmaksızın işlemden kaldırılır. Bakanlığa çalışma izin başvurusu için; sağlık meslek mensuplarının Sağlık Bakanlığı’ndan, eğitim meslek mensuplarının ise Milli Eğitim Bakanlığı’ndan veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’ndan ön izin almaları gerekir. Ön izin belgesi olmayan başvurular değerlendirme yapılmaksızın işlemden kaldırılır (md. 6). Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Üçüncü fıkra hükmü saklı kalmak üzere, çalışma iznine başvuran işyerinde çalışan geçici koruma statülü yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez (md 8). Geçici koruma sağlanan yabancılar asgari ücretin altında ücret ödenemez. Ancak mevzuatta yer alan düzenlemelere uygulamada yer verilmemesi hem hukuk devleti ilkesine hem de geçici

³ Ayrıca bkz., Erkan, Mustafa, “Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri, Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Statüsü Sahiplerinin İş Piyasasına Erişiminin Değerlendirilmesi”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:37/2018/II, s. 221 vd.

koruma altındaki kişilerin hayat standartlarının korunması ve entegrasyonuna zarar vermektedir. Bu kişilerin asgari ücret altında ve çalışma izni olmadan çalışma hayatının içerisinde oldukları görülmektedir. .

Yetişkinlere dair önemli bir başka entegrasyon aşaması, Suriyelilerin Türk vatandaşları ile evlenmesidir. Tarafların birinin veya her ikisinin yabancı olduğu evlilikler 5718 sayılı 27.11.2007 tarihli Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) uyarınca yapılmaktadır. Evlenme ehliyet ve şartları, taraflardan her birinin evlenme anındaki milli hukukuna tabidir. Evliliğin şeklen geçerli olup olmaması tartışmasında ise, işlemin yapıldığı yer hukukuna bakılması gerekir. Taraflar Türkiye’de evlenmiş ise, evliliğin Türk hukukuna göre şeklen geçerli olması aranır. Aksi halde bu evlilik Türkiye’de şeklen geçerli olmaz. Yaşça küçük olan, örneğin 10 yaşında olan X ülkesi vatandaşının evlenmesine X ülkesi hukuku izin verse bile, bu evliliğe Türk hukuku cevaz vermez. Bunun hukuki dayanağı şudur: Yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması halinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hallerde, Türk hukuku uygulanır (MÖHUK md. 5). Yabancı hukuk 10 yaşındaki kişinin evlenmesinde bir sakınca görmese de bu hukuk Türk kamu düzenine aykırı olduğu için bu noktada artık yabancı hukuk yerine Türk hukuku uygulanır. Aynı hal poligami (çok eşlilik) için de söz konusu olacaktır. Birden fazla evliliğin mümkün olduğu ülkeden gelen kişi, örneğin ikinci evliliğini Türkiye’de yapamaz. Burada tarafların rıza gösterip göstermemelerinin bir önemi bulunmamaktadır. Bu hal Türk kamu düzenine açık aykırılık oluşturmaktadır.

Geçerli olarak yapılan evliliğin entegrasyon açısından en önemli etkilerinden biri şüphesiz ki vatandaşlığın kazanılmasıdır. Bir Türk vatandaşı ile evli olan Suriye vatandaşı, Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanabilir. TVK md. 16 uyarınca, bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde, aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama şartları aranır.

Suriyeli bir çocuğun evlat edinilmesi Türk vatandaşlığının kazanılmasını sağlamaktadır. Bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen ergin olmayan kişi, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali

bulunmamak şartıyla, karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanabilir (TVK md. 19).

Bu iki halin haricinde Suriyelilerin Türk vatandaşlığını kazanabilmesi TVK md. 10'da düzenlenmiştir. Yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması adını taşıyan bu halde bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz. Başvuru için aranan şartlar şu şekilde sayılmıştır:

- a) Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak,
- b) Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etmek,
- c) Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek,
- ç) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak,
- d) İyi ahlak sahibi olmak,
- e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek,
- f) Türkiye'de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak, ve
- g) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak.

Şüphesiz ki Türk vatandaşlığının kazanılması sadece bu üç imkân dahilinde düzenlenmemiştir. Ancak uygulamaya baktığımızda en çok karşılaştığımız haller bunlardır. Bir yabancı ülke vatandaşının Türk vatandaşlığını kazanması hukuken onu entegrasyona en çok yaklaştıran unsurlardan bir tanesidir.

Yukarıda öncelikle mevzuattaki temel kavramlar izah edilmiş ve ülkemizdeki Suriyelilerin geçici koruma statüsü kapsamında olduğuna yer verilmiştir. Bu tanımlamadan sonra geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin entegrasyonuna hukuken olanak sağlayan haller genel hatlarıyla açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

- Pürselim Arning, H. S. (2018). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Çocukların Eğitim Hakkı. *Uludağ Journal of Economy and Society / B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt 37, Sayı 2, ss.111-140.
- Erkan, M. (2018). Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri, Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Statüsü Sahiplerinin İş Piyasasına Erişiminin Değerlendirilmesi, *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 37/2.
- Balkar Bozkurt, S. (2018). Göç ve İltica Hukukunda Terminoloji Sorunu ve Uluslararası Koruma Statüleri, Göç, İltica ve Hukuk Sempozyumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özel, S. (2020). Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü, *YÜHFD*, Cilt: XVII/2.
- Özel, S. (2018). Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi, *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 37/2, (kısaltma: Uluslararası Koruma).
- Pürselim Arning, H. S. (2018). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Çocukların Eğitim Hakkı. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt 37, Sayı 2, ss.111-140.
- 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (2007, 27 Kasım), T.C. Resmî Gazete, 26728.
- 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, (2009, 29 Mayıs), T.C. Resmî Gazete, 27256.
- 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (2016, 28 Temmuz), T.C. Resmî Gazete, 29800.
- 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (2003, 27 Şubat), T. C. Resmî Gazete, 25040.
- 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013, 4 Nisan), T. C. Resmî Gazete, 28615.
- 8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (2016, 11 Ocak) T. C. Resmî Gazete, 29594.